

ANY XI NÚM. 22 JUNY 2013

QC

3€

QUADERNS DE CAPAFONTS

REVISTA DE RECERCA I DIVULGACIÓ

NÚMERO EXTRAORDINARI
FOTOS ANTIGUES

ÍNDEX

Presentació	3
Fotos	4
Comentaris a les fotos	27

FOTO DE LA COBERTA

Escena estiuenca

Pocs comentaris requereix aquesta foto de l'estiu del 1964, on es veu la font de la Plaça que ara és a l'era del Pobaia: la imatge parla per si mateixa. La naturalitat, la ingenuïtat, la innocència que respira l'escena han estat raons suficients per posar-la a la portada d'aquest número extraordinari. Cal preguntar-se els motius que impulsaren la criatura a posar el cap sota de l'aixeta –això sí, primer es tragué la gorra, ell es volia mullar el cap–, devia tenir molta calor, o potser fou una entremaliadura més, vés a saber.

FOTO DE LA CONTRACOBERTA

Castell a l'ermita

A partir dels anys cinquanta la festa a l'ermita del dilluns de Pasqua i de Pasqua Granada era, junt amb la festa major, l'acte que reunia tothom; un aplec de germanor.

Qualsevol cosa era bona per a muntar una mica de gresca i diversió. Un any, una colla decidí carregar un castell que només va arribar als tres pisos; més amunt ja es veia que algú prendria mal. Sense entrenament, sense cap de colla, sense aixecador, sense enxaneta. L'important no era fer un castell de debò, allà simplement s'havia de demostrar que es podia fer tot; i va quedar demostrat.

FOTO DE LA TERCERA PÀGINA DE LA COBERTA

Aviat farà cinquanta anys

Aquesta foto es va fer l'any 1968. Queda palès que el poble ha experimentat molts canvis en aquest darrer mig segle. Les úniques construccions noves que s'aprecien en aquesta part del poble són l'Escola i el garatge del Perelló. A l'altra banda n'hi havia alguna més. Actualment la realitat és molt diferent, el poble sembla un altre i els canvis continuen sense pausa.

QUADERNS DE CAPAFONTS

REVISTA DE RECERCA I DIVULGACIÓ

Director: Amadeu Mateu i Ferro

Disseny i maquetació: Enric Fort Ferrer

Edita: Associació Cultural Picorandan

C. Calvari, 6 - 43364 Capafonts

Redacció: C. Calvari, 6 - 43364 Capafonts

Tel: 977 86 80 08 E-mail: picorandan@tinet.org

Impressió: Gràfiques DARC, SL

Dipòsit legal: B-44.636-2003

ISSN: 1885-7329

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment és rigorosament prohibida sense l'autorització escrita de l'editor.

La revista *Quaderns de Capafonts* no es fa responsable de les opinions que contenen els articles publicats.

Hi col·laboren:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de la Presidència**

Diputació Tarragona

EDITORIAL

Quan ja havíem pres la decisió de publicar un tercer número de QC només amb fotografies, ens vam adonar que una revista com la nostra ha d'aprofitar les imatges per explicar totes aquelles coses que hi estan relacionades. Una imatge fotogràfica escollida sota aquesta premissa ofereix la possibilitat de recollir informació adient amb l'esperit de la nostra revista.

Si primer havíem pensat fer un recull de fotos de fa ara mig segle, després ens hem permès la llicència de posar-ne de més antigues i fins i tot alguna de més nova, bàsicament per completar temes importants que alguna imatge fora d'aquest espai de temps ens suggeria. Així doncs, el recull és heterogeni, i l'única raó que ens ha guiat és la informació subjacent que trobàvem a la imatge.

A més, hem de dir que hi ha temes de poca extensió –però no pas menuts per la seva importància– amb els quals potser ens seria difícil confegir un article i que en un peu de foto prou extens podrem explicar.

Des del primer dia, els de QC anem recollint totes les imatges que trobem. En un poble com Capafonts, on la gent tenia altres dèries que fer fotos, és normal que en trobem molt poques, sobretot d'abans de la guerra. Fins a la dècada dels seixanta del segle passat, es pot afirmar que la manca de testimonis fotogràfics es fa angoixant. Cada imatge que trobem d'abans de la guerra és una joia valuosa, perquè ens descobreix un món molt diferent de l'imaginat.

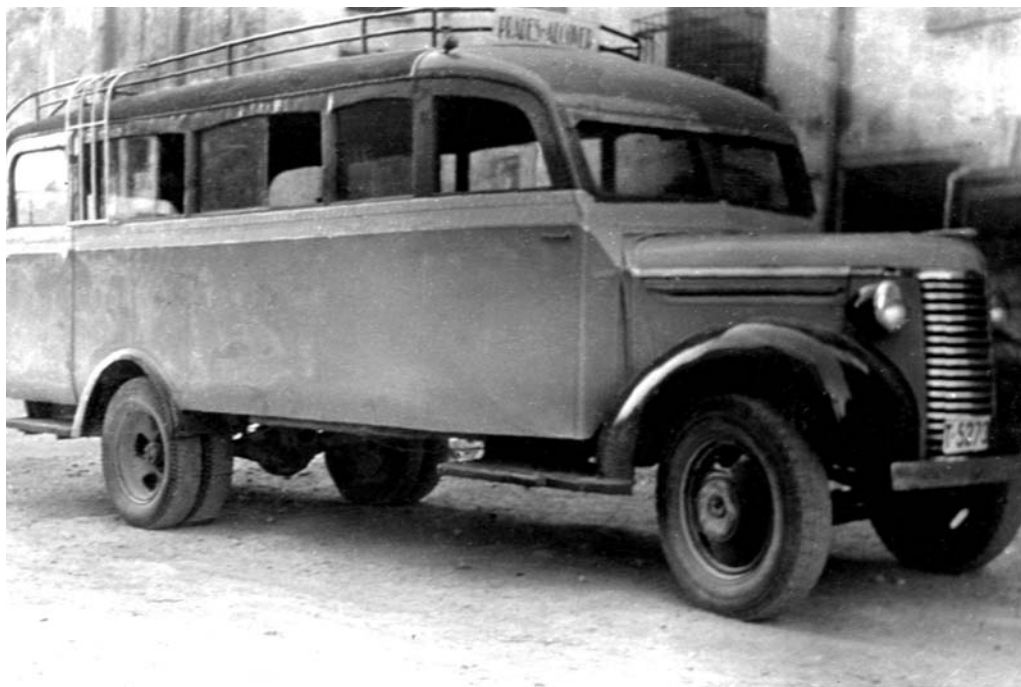
És molt trist pensar que no tenim fotografies d'una sèrie de temes primordials pel que fa al dia a dia del poble: treballs a la terra, al bosc o amb el bestiar, costums, festes, escenes de la vida quotidiana... i sobretot de la guerra –ni una imatge d'aquells tres anys–, només una imatge del camp d'Argelers, on surt un intern de la lleva del biberó, fill de Capafonts; ni una sola imatge del poble, o d'un soldat al front, res de res.

La primera imatge que tenim és de 1908-1909 –els nens de l'escola que avui tindrien uns 120 anys–, imatge que reservem per a un article sobre l'escola al poble. Més tard, imatges de l'interior de l'església fetes pel fotògraf Josep Salvany i que es conserven a la Biblioteca de Catalunya, i també hi ha imatges dels anys 20 i 30 del segle XX, i molt poca cosa més. Evidentment hi ha moltes fotos de gent del poble fetes als estudis de Reus, Tarragona, Barcelona o al mateix Capafonts pels fotògrafs ambulants, fotos que tenen valor dins dels àlbums familiars i per a alguna informació suplementària gens menyspreable –homes que porten gorra mosca, per exemple.

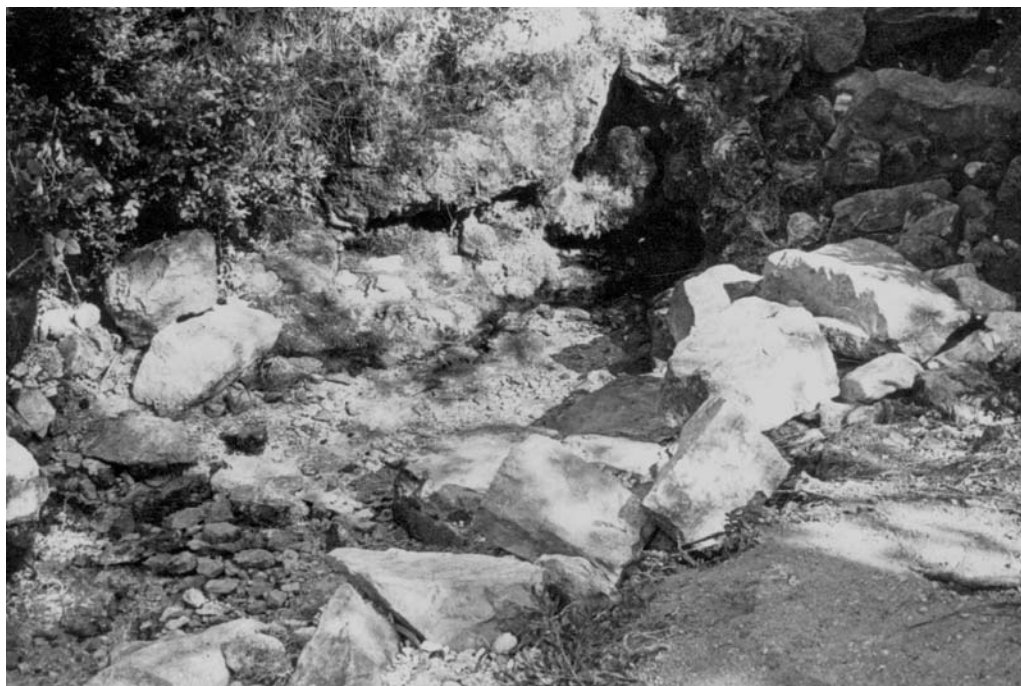

Pont Vell

El cotxe de línia

Font de la Llòdriga

Missa de la inauguració de la llum

Autoritats en dia de festa

Nenes a l'escola

Llaurant amb animal

Processó de la festa major

Divertint-se a l'ermita

Perxo de cal Ferrer

Criatures

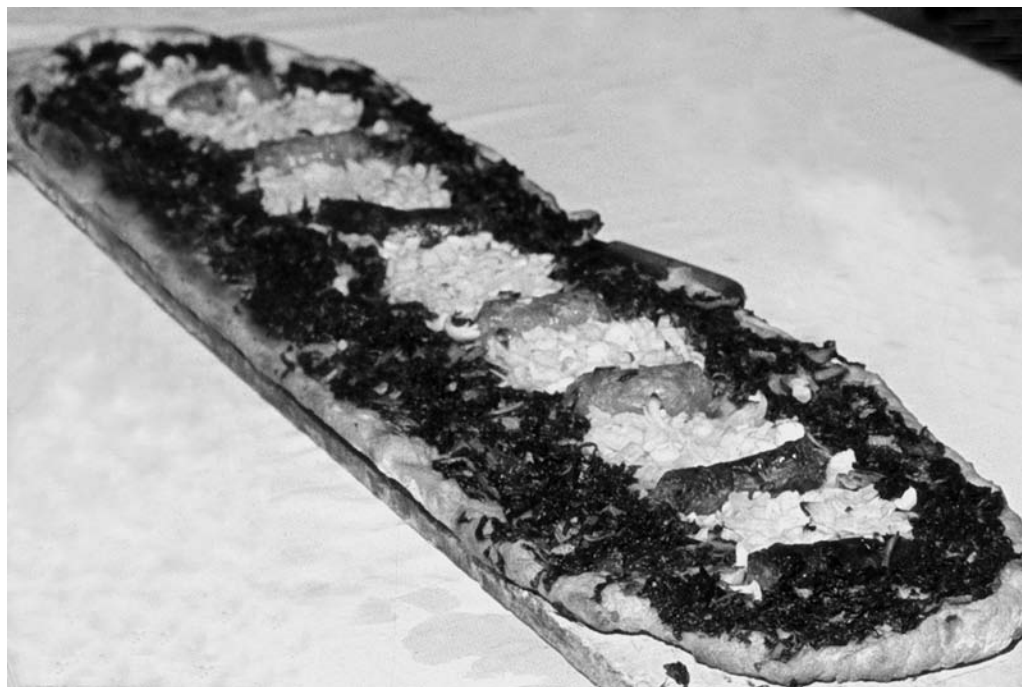
L'abeurador de la Plaça

Tofonaire

Viacrucis

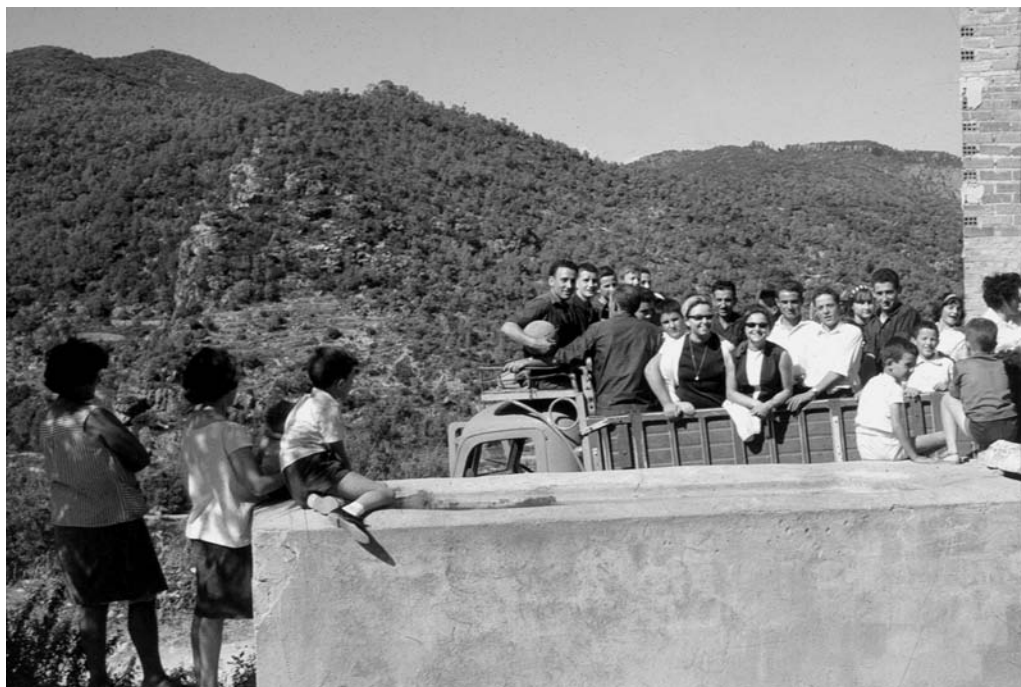
Coca

Cases velles

Pi tallat

Cap a futbol

Bassa del Mingo

Tractor espenat

Font del Foradet

Riu d'en Seguer

Fent llenya

Neu

Ferrant la mula

Màquina de batre

Aviador de la bassa del Roquero

Dia del gos a la Llódriga

Les Sortasses

Ametllers florits

Les Tosques

Mas de Fortet

Land Rover amb garbes

Tractor a la Plana

COMENTARIS A LES FOTOS

Pàg. 4

El Pont Vell

En aquesta foto de l'any 1962 tenim una imatge del Pont Vell que es conservava en força bon estat; la volta de pedra havia resistit els aiguats de Sant Lluç i de Santa Tecla ocorreguts al segle XIII, i vés a saber quants més des del segle XIV quan es va construir. L'aiguat de Sant Paulí, el 1994 es va emportar les baranes que a la foto encara es veuen força senceres –un metre de paret per sobre de la clau de volta. Meravella que una construcció humana tingui prou solidesa per a aguantar les furioses envestides de l'aigua.

A la restauració feta l'any 2003, el responsable de l'obra va creure convenient no refer les parets laterals que la foto ens mostra. L'argument per no fer-ho sembla que va ser creure que la majoria de ponts medievals no tenien parets laterals altes, sinó simplement una vorera de pedra com la que es va fer en la reconstrucció. La foto per ella mateixa demostra que aquest argument no era cert; a més, la majoria de ponts medievals de Catalunya que es conserven en bon estat tenen tots parets laterals.

Pàg. 5

El cotxe de línia

Aquest òmnibus de la foto és una andròmina amb molta història darrere seu. El cotxe de línia era la màquina que permetia lligar el poble amb la resta del món tres vegades a la setmana, i que estava en boca de tothom ja que generava molta informació.

Es podria escriure un llibre si recordéssim totes les peripècies que s'esdevenien en el seu recorregut de Prades a Alcover. No hi havia dia que no en passés alguna; la més corrent eren les avaries i els retards enormes, però això era d'esperar en una època en què tot s'esdevenia en forma precària, ja que escassejava tot: el combustible, els neumàtics, les peces de recanvi..., sort del Salvador Gravat, que es va passar mitja vida ajagut sota aquesta carrosseria apedaçant els seus bonyes i forats.

Hem dit que era el lligam entre Capafonts i la resta del món, i encara que semblava una exageració no ho és, perquè llavors a Capafonts no hi havia aparells de ràdio, ni cap altre sistema de comunicació. El cotxe de línia portava la gent que explicava les coses que havien vist, portava el correu –no sempre l'havia portat perquè als anys quaranta el correu s'anava a buscar a Prades a peu i els diaris arribaven al poble al migdia–, els encàrrecs urgents que es feien al xofer, els malalts amunt i avall, els que s'havien casat i anaven de viatge de nuvis a Barcelona, els que tornaven del servei militar, els xicots que festejaven amb noies del poble, la guàrdia civil, també els maquis que estaven cansats d'anar a peu, els estraperlistes,

les mestres de l'escola, els capellans, i... tothom, perquè no hi havia cotxes particulars i els taxis eren caríssims.

Abans de fer la carretera, l'enllaç amb el món es feia a peu o a cavall d'una mula, i avui les notícies arriben per satèl·lit un segon després de ser emeses.

Per tot això i mil coses més que no podem explicar al text que il·lustra aquesta foto, el cotxe de línia era important.

La font de la Llòdriga

Fins fa poc pensàvem que no hi havia cap fotografia de la nostra font més emblemàtica, anterior a les obres fetes per agafar directament l'aigua, que van canviar el seu aspecte original; però n'hem trobat dues, i publiquem aquesta que deu ser dels anys cinquanta i és la més antiga. Podem veure com l'aigua que surt del forat corre per sobre un llit pedregós sense cap afegit d'obra feta amb ciment, i per tant és encara una font sense canvis, i amb el seu aspecte original. Pot semblar una cosa poc important, però els llocs emblemàtics s'han de cuidar i l'actual mur no fa altra cosa que desvirtuar la naturalesa del lloc.

Des de QC demanem que es faci desaparèixer el pegot d'obra, i es torni a la font la seva antiga imatge; segur que seria cosa de molt poc cost. I també demanàriem que s'evités la possible tallada dels boixos, perquè del nostre record, ja els hem vist tallar dues vegades i després de cada tala, el lloc queda fet malbé d'allò més. Serà impossible evitar que els pocs vàndals que corren per les muntanyes facin destrosses en llocs freqüentats, però la nostra obligació és prevenir-los i refer els danys en la mesura que sigui possible.

Pàg. 6

Missa de la inauguració de la llum

Aquesta imatge de la missa que es va fer per celebrar la inauguració de l'arribada de la llum elèctrica a Capafonts ens permet veure com han canviat els costums. A l'època franquista, qualsevol acte civil es completava amb un acte religiós: benediccions, misses... És el cas del dia 18 de juliol de 1953. Les autoritats que van pujar de Tarragona per a la inauguració estan en aquesta imatge en un lloc privilegiat com és el presbiteri. El capellà que oficia la missa, el governador civil, el president de la Diputació i l'alcalde de Capafonts asseguts l'un al costat de l'altre a la part de l'epístola, i els capellans que concelebreu, al cantó de l'Evangeli. El poble, als bancs; homes a la dreta i dones a l'esquerra. Les dones amb vestits sense escots, faldilles llargues i mantellina. Les parets de l'església tal com van quedar, feia ja 20 anys, el dia que els del POUM van cremar-la; cap mena d'obra per dignificar el temple, la misèria material era enorme.

Avui, als actes civils com les inauguracions, l'església no hi pren part –tal com ha de ser–, o hi participa d'una forma discreta. Als anys 50, aquesta manera de fer era plenament vigent, i la foto n'és un testimoni.

Pàg. 7

Autoritats en dia de festa

En la dècada dels anys cinquanta del passat segle sovintejaren a Capafonts les visites de les autoritats eclesiàstiques. Els motius foren diversos: arribada de l'electricitat l'any 1953, restauració de l'ermita el 1956, obres a l'església, com la inauguració del nou altar major el 1958, i alguna festa més. Unes vegades era el mateix cardenal don Benjamín de Arriba y Castro i d'altres qui feia acte de presència era el bisbe auxiliar, don Mariano Castán Lacoma.

En aquesta foto veiem el cardenal, acompanyat per l'alcalde Joaquim Balañá, el jutge de pau Josep Besora, la corporació en ple i membres del seu seguici, a la plaça, adreçant-se a l'església, per tal d'inaugurar la restauració de l'altar major i les pintures del retaule. Aquell dia la visita s'allargà durant tota la jornada, perquè el cardenal tingué interès en visitar l'ermita restaurada, on a la tarda se celebrà un acte litúrgic.

Per aquells anys, la visita d'un prelat era un esdeveniment, que si més no, trencava la rutina diària dels capafontins.

Nenes a l'escola

Aquesta foto és una de les poques que es conserven de l'escola. Ja té més de cinquanta anys, i algunes de les nenes que hi surten ja són àvies. En aquells anys encara hi havia mestra a Capafonts, però la manca de criatures en edat escolar obligà al tancament d'una escola que es remuntava al segle XIX i que havia tingut èpoques de molta activitat. Capafonts sempre tingué cura de l'escola, fins i tot en èpoques en què la situació econòmica era molt precària. La història parla dels esforços que havia de fer el poble per tal de pagar les despeses que significava mantenir una escola en funcionament. Entre aquestes despeses hi figurava l'allotjament dels mestres, que era competència de l'Ajuntament i que representà molts maldecaps per a la corporació fins que allà pels anys trenta es pogué disposar d'un habitatge digne a la Casa de la Vila. Pel que fa als locals on s'impartia l'ensenyament, abans de la construcció de l'escola es col·locava la canalla allà on es podia: a l'abadia, o a cal Ros, per exemple. Algun dia s'haurà d'escriure la història de l'escola a Capafonts, si més no per fer justícia al poble i per deixar constància del bon record que han deixat moltes mestres entre les que foren les seves alumnes.

Pàg. 8

Llaurant amb animal

En aquesta part de la muntanya, les tècniques de cultiu han canviat poc en el transcurs del temps, fins a arribar la segona meitat del segle vint. De bon començament, els primers pobladors de la vall de Capafonts, els que habitaven a les Planes, o pels racons de l'Aragonesa o del Rebollar, i que començaren a cultivar la terra, devien fer-ho com en els inicis de l'agricultura: removent-la amb un boscall punxegut, fins que sorgí el pic i l'aixada. Més endavant, quan els romans colonitzaren la vall, de ben segur introduïren l'arada romana, la qual cosa fou una autèntica innovació,

malgrat la seva senzillesa. Es tractava d'una rella simple de fusta o de ferro, amb una esteva per a guiar-la i un timó per a enganxar-lo a l'animal. Aquesta tècnica es mantingué vigent durant segles, fins que s'introduïren noves variants, nous invents, entre els quals les pales giratòries –com ens mostra la foto– foren les més emprades pràcticament per tothom.

Per a les feines agrícoles calia disposar d'un animal de tir i de càrrega. A totes les cases hi havia una mula o un matxo, que com és sabut, són els més idonis per a múltiples tasques: estirar el carro, llaurar, portar càrrega, servir de muntura, arrossegar pins, i un llarg etcètera. Disposar d'un bon animal era un motiu d'orgull per als pagesos de totes les èpoques, i quan es moria significava una mena de trasbals, perquè desapareixia un element viu de la casa, que possiblement havia estat protagonista de moltes històries i, perquè no, també per la despesa i el mal de cap que significava haver-lo de substituir.

Aquesta foto, dels anys cinquanta del segle vint, era una imatge habitual en tots els racons del terme on hi havia un tros de terra apte per a cultivar. És la imatge típica d'una professió que aleshores era al final d'un cicle que ja començava a donar símptomes de canvi. Entre aquesta foto i la de la pàgina 26 hi ha molt poc temps de diferència, però sí que hi ha diferència pel que fa al significat: una representa el passat, l'altra era el futur que aleshores començava. El pagès amb l'animal, en una pausa a la feina per fer-se la foto, representa una tradició, unes maneres de fer que s'havien mantingut vigents durant segles, pràcticament sense canvis, i que aleshores eren a l'etapa final: al cap de pocs anys, ja no quedava cap animal de tir al poble. I la qüestió més important és que els canvis afectaren tot el sistema agrari, l'abandó de terres, i la mateixa pagesia. Però això és un altre tema.

Pàg. 9

Processó de la festa major

Entre els actes litúrgics, al llarg de l'any, sortien diferents processons que feien el tomb del poble. Una de les més brillants era la del 15 d'agost, dia de la Mare de Déu de l'Assumpció, patrona de Capafonts, que es continua celebrant any rere any. L'afluència de fidels era i és encara gran i, si el temps hi acompanya, té una gran vistositat. Quan es féu aquesta foto, ara fa més de mig segle, a més de les noies que portaven la imatge de la Mare de Déu, hi anaven les nenes que aquell any havien fet la primera comunió, lluint els vestits que havien fet servir per a aquella ocasió. Com és natural, el temps ha fet canviar algunes coses, entre les quals s'ha de senyalar la manca de canalla residents al poble.

Divertint-se a l'ermita

La restauració de l'ermita estava llesta, s'havia fet una festa d'inauguració, i el poble estava com aquell nen que estrena sabates noves, quan a la Pasqua de l'any següent es va anar a fer la primera festa de la mona, festa del dilluns de Pasqua. A la foto podem veure mossèn Novell, artífex d'aquella empresa, celebrant alegrement la primera trobada, envoltat pel jovent del poble; era l'any 1957. De tot això, QC ja en va parlar amb detall al número 5.

La foto mostra tots els que hi surten, amb rostres molt alegres; era la sana alegria de celebrar el triomf de l'esforç col·lectiu, que una vegada més havia assolit el propòsit, en aquest cas refer l'ermita enrunada.

Després de la guerra, no hi hagué gaires coses a celebrar, i les poques que s'esdevingueren foren fruit de l'esforç dels vilatans. Val la pena recordar-ho perquè aquestes obres que feren els del poble sense ajuda de les institucions, foren com una reafirmació de la voluntat de no quedar atrapats per la mort i la misèria que sempre acompanyen les guerres.

La primera embranzida es concretà en la construcció de passos de carro; algun dia n'haureu de parlar. D'immediat el camp de futbol –QC números 19 i 20. Quan ja entraven els anys cinquanta, es féu la cosa més increïble: unes escoles noves, sense la més mínima ajuda governamental; també n'haurem de parlar. Posteriorment costà moltíssim fer arribar la llum; aquesta vegada des de Tarragona arribaren alguns diners. Després vam tenir el telèfon, amb més suors dels previstos. Després la restauració de l'ermita. Finalment l'aigua a les cases.

Darrere de l'escola hi hagué mossèn Joan, de l'arribada de la llum mossèn Salvador i de l'ermita mossèn Novell. Tres capellans i una colla de vilatans, catòlics i descreguts, catalanistes, tots tres diferents, i des de QC ens ha semblat que era de justícia recordar-los per tot el que ens van ajudar a fer.

Pàg. 10

Perxo de cal Ferrer

Aquesta imatge no l'hem escollida per la seva bellesa, sinó perquè és el perxo de cal Ferrer. El carro i el nen hi són accidentalment, però el perxo és important perquè, a la part esquerra i al fons, hi ha la porta on abans de la guerra hi havia el ferrer del poble; enfront i a la dreta, s'hi veu la porta de la barberia de cal Ferrer.

El ferrer va plegar perquè, treballant amb el seu nét, a qui ensenyava l'ofici, aquest va prendre mal amb un bocí de ferro roent que es va despendre amb un cop de martell donat a la peça acabada de sortir de la fornal. La ferida era prou important perquè l'home temés per la salut del nét i, de resultes, va decidir que li convenia aprendre un ofici menys perillós i decidí tancar el negoci. El poble es va quedar sense ferrer per sempre.

La barberia la va engegar el germà gran de qui havia de ser ferrer, i va estar oberta fins a la meitat de la dècada dels anys 50.

Després de la guerra hi havia dues barberies al poble. A cada una hi treballaven dos o tres barbers, cosa que demostra que hi havia prou clientela.

Les barberies de Capafonts eren com un complement dels dos cafès; les discussions de futbol s'iniciaven al matí al perxo i continuaven al vespre al cafè.

És ben curiós que fins a aquells anys, a Capafonts i a altres pobles, les dones no tenien perruqueries, i avui les barberies han desaparegut i les perruqueries no acaben la clientela. Les feministes farien bé d'avaluar aquest fenomen. Avui a Capafonts no hi ha cap de les dues coses, i la raó és que hi ha pocs habitants.

Pàg. 11

Criatures

Quan naixia una criatura era obligatori complir amb tot un ritual, que començava per enclaustrar la mare durant quaranta dies, fins que es procedia a la cerimònia de la purificació al temple. Durant aquest temps, les dones no podien fer una vida normal, eren ajudades per parentes i veïnes, que els portaven brous de gallina i aliments substanciosos per tal que es poguessin refer. La mare ni tan sols podia assistir al bateig del nounat, que es feia als pocs dies de nèixer, perquè el perill de mort dels infants era alt i calia obrir-los com més aviat millor les portes del cel.

Una vegada complides aquestes obligacions, ja es feia una vida normal. Es treia l'infant al carrer, on petits i grans n'admiraven les qualitats i sobretot es diagnosticava la semblança amb algú de la família: “...és iguallet que...”. “...té una retirada amb...” se solia dir, de vegades sense massa fonament, la veritat sigui dita. La criatura passava a formar part de la societat capafontina a tots els efectes.

Aquesta reunió de dones i criatures al voltant del Salomó de cal Llarg, que encara no tenia un any, ens permet reconèixer canalla que ja fa anys que no són al poble, d'altres que encara hi viuen i els que han marxat fa poc. Que sapiguem, tots són vius excepte la Maria de l'Agneta i el Rossend de l'Assumpció i el Benito.

El carrer era de terra, el pedrís de ca l'Agneta el recorda molta gent que hi havia reposat; de la porta del corral pocs se'n recorden, i el bar de la Remei amb la bústia de correus a la paret segurament són més els qui el tenen present perquè el freqüentaven i dipositaven cartes a la bústia quan comunicar-se per correu era cosa corrent.

L'abeurador de la Plaça

La Paquita, amb el cossi de roba sota el braç, ve dels rentadors acabats d'inaugurar i situats uns metres més avall d'aquest carrer del Ribatell. L'abeurador que té enfront s'havia fet cap allà al 1916 quan l'aigua de la Font Vella, que provenia de la font que encara existeix a la partida del Damunt de la Vila, va arribar a la Plaça de l'Església.

Dels rentadors, poca cosa en podem explicar perquè, acabats de fer, van arribar al poble les màquines de rentar roba, i la imatge d'una dona amb el cossi sota el braç ja no es va repetir. Contràriament, les històries relacionades amb l'abeurador serien inacabables: durant els quaranta anys que va estar en servei, dotzenes d'homes grans, joves o petits, dia rere l'altre, havien passat per l'abeurador estirant la mula pel ramal, per necessitat de l'animal o per caprici del jove que volia veure aquella noia que tenia ficada al cap, omplint un canti a la font, o aquell altre, ja vell, que volia passar pel bar de la Remei a fer un got de vi. La canalla, a més de portar les mules i els matxos a abeurar, tenien motius més importants per anar a l'abeurador perquè dins de l'aigua hi havia les culleretes, aquests animalons en transformació que tenien una atracció irresistible per caçar-los amb la mà; l'aigua ja era motiu suficient d'atracció –no hi havia brivall que no hagués sucatur la roba d'una manera involuntària dins de l'abeurador. Anar a abeurar la mula podia tenir altres

conseqüències, com la conversa amb el company que anava a fer la mateixa feina; quants tractes s'havien fet i desfet mentre els animals apagaven la set!

Val la pena recordar que, abans de l'arribada de l'aigua a la Plaça, el lloc del poble on es podia abeurar tota mena de bèsties era la bassa que fins llavors hi havia al mig de l'era del Rector i que s'omplia amb l'aigua de pluja. Aquesta aigua, que normalment havia de servir només per abeurar els animals, l'agafaven alguns veïns per a altres usos, la qual cosa provocava que en temps de sequera escassegés. Algun any, la situació devia ser delicada, perquè hi ha constància que l'Ajuntament hagué d'intervenir per tal de regular-ho, com passà a l'estiu del 1921, en què es prohibí agafar aigua d'aquell toll on només era permès abeurar els animals i s'imposà una multa de 10 pessetes als infractors.

Aquestes basses han perdurat fins fa poc als pobles de les Garrigues que no tenien fonts ni rius al seu terme. La de la Mussara, que ha estat restaurada recentment, és l'única que queda pels entorns de Capafonts.

Pàg. 12 **Tofonaire**

Cap a la meitat del segle passat sorgí a Capafonts una nova font de riquesa, desconeguda fins aleshores: la tòfona. La cosa començà quan un bon dia aparegueren pel poble un parell de forasters, acompanyats d'uns gossos, que s'allotjaren a la fonda, que aleshores era a cal Gravat. Sortien de bon matí, i tornaven cap al tard. La cosa durà algun temps, i ningú sabia què buscaven, fins que es descobrí el secret: eren tofonaires, venien de la part de Centelles, a l'Osona, i es dedicaven a recórrer el terme cercant aquest fong, amb ajut dels gossos ensinistrats per fer aquesta feina.

Com és natural, ràpidament sorgiren persones al poble que decidiren dedicar-s'hi, atès que era una activitat molt rendible. I així començà una nova feina, impensada fins aleshores. Es compraren gossos ensinistrats a gent de Centelles, Castelltersol o pobles d'aquella part de Catalunya, pagant de bon grat els diners que valien, que no eren pocs; un gos podia valer més de setanta mil pessetes l'any 1960. Però l'amortització era assegurada, perquè se'n trobaven moltes als alzinars o als avellaners del terme, i el preu compensava de llarg l'esforç i la inversió. I així, cada dia durant els mesos de novembre fins al març –època en què hi ha poca feina al camp i es poden fer altres tasques–, de bon matí sortien del poble homes i algunes dones, amb el gos, i a peu, amb moto o amb cotxe es dedicaven a recórrer el terme i terres més llunyanes, i regirar els boscos o algunes parades d'avellaners desenterrant les tòfones que senyalava el gos, tal com es pot veure en aquesta foto del 1962. Tothom esperava el dia de la setmana en què es presentava el comprador, per convertir en diners allò que havien trobat amagat sota terra en els indrets més impensats. En els primers temps, les vendes es feien al forn, on el comprador, que aleshores era únic, feia les pesades i pagava en efectiu l'import del producte. Però aviat vingué un altre comprador, hi hagué competència i a més, les transaccions passaren a fer-se als domicilis dels buscadors. Era tot un ritual la manera com la gent s'entenia amb els compradors al bar del Daniel, amb gestos i mitges paraules, en una mena de codi que tothom coneixia.

Actualment queda menys gent al poble, i moltes tofoneres s'han esgotat, però encara continua sent una activitat que ocupa algunes persones. I com que el món evoluciona, ara es planten alzines preparades per produir tòfona, la qual cosa, si té l'èxit esperat, serà una innovació, i no cal dir-ho, una font d'ingressos dins l'economia capafontina.

Tot i que, un dia, publiquem un treball sobre la tòfona a Capafonts, portem aquesta foto com a testimoni d'una activitat que canvià profundament l'economia agrària del poble i permeté disposar d'uns ingressos complementaris als que proporcionava la terra, els quals malauradament anaven minvant any rere any.

Pàg. 13

Viacrucis

Entre els actes religiosos de la Setmana Santa ocupa un lloc destacat el viacrucis pels carrers del poble. Si no fos per les cares que apareixen a la foto i que mostren uns joves que actualment freguen la seixantena, aquesta imatge podria ser d'ara mateix. Perquè aquesta és una de les tradicions que s'han conservat a Capafonts, i cada Divendres Sant al matí, la imatge del Crist recorre els carrers, fins al Calvari, acompanyada d'un contingent gens menyspreable de capafontins que segueixen les estacions; ara que els actes religiosos al carrer van de baixa, la tradició continua vigent, amb menys fidels, és clar.

Pàg. 14

Coca

Les coques de recapte són un element bàsic en la gastronomia catalana. Se'n fan a tot arreu, i amb modalitats ben diferents, segons els costums de cada lloc. Encara que no tenen gaires secrets, no totes són iguals, hi ha categories, com saben bé els entesos. I és que la cosa comença per la pasta que fa de base, que pot ser d'aquella que al poc temps –unes hores– o bé endureix o bé es transforma en quelcom semblant al cautxú, o artesanal, com la que veiem a la foto, procedent del forn de Capafonts. Una pasta saborosa, sense cap ingredient estrany i fermentada durant el temps necessari. Si al damunt d'aquesta pasta, que ja per si mateixa és excepcional s'hi posen fredolics, ceba que ha estat tota una nit marinant-se i la llonganissa inigualable que es fa a cal Cerdà, tot això en quantitat generosa, i es cou en un forn escalfat amb branca de pi, el resultat és una delícia per al paladar. Per molt que diguem, sempre quedarem curts davant aquelles obres d'art, uns productes que a Capafonts desaparegueren quan es jubilà l'Isidro, el forner, i que recordem amb enyorança.

Cases velles

L'any 1962 des de sota la campana gran es veia cal Batistó, cal Balanyà, ca la Miona, cal Jesús, el corral del Llarg i els corrals de cal Tous i de cal Quico.

Cal Batistó no ha sofert gaires canvis, tot al contrari que cal Balanyà, que encara conservava els finestrals de les golfes i la barbacana sense massa modificacions.

De ca la Miona ja no en queda cap pedra. Cal Jesús està completament modificat. El corral del Llarg és avui el refugi Somianatura. Els corrals de cal Tous i de cal Quico també han estat modificats, però menys.

Pàg. 15

Pi tallat

Aquest pi tallat el 1966 era el més gran que hi havia al bosc de Fortet, perquè en les nombroses tallades que s'havien fet durant els darrers 200 anys, l'havien preservat ja que era molt recte i apte per a fer-ne com a mínim dues o tres bigues. El 1966 es va haver de tallar perquè un picot havia fet el seu niu just al lloc on començava la capçada, i a causa d'aquest niu una ventada la va trencar. A la soca tenia un diàmetre que rondava els dos metres i l'alçada total devia ser d'uns trenta metres, perquè el tronc més gruixut en feia una vintena.

Antigament als boscos de Capafonts hi havia molts pins amb soques que avui serien monumentals. Tots van desaparèixer a la primera meitat del segle XX, quan els tractors eruga van ser capaços d'arrastrar-los fins a la carretera. No lluny del lloc de la foto, al Pont de Besora, es va tallar el bosc i se'n van treure dotzenes d'arbres que feien més d'un metre de diàmetre. Avui només queda un pi d'aquestes característiques en un racó de les Fous, perquè el riu i la cinglera han fet impossible treure'l del lloc on és encara sense tallar.

Pàg. 16

Cap a futbol

Una altra imatge de Capafonts de la dècada dels seixanta del segle passat. La trajectòria de l'equip de futbol ha estat historiada a bastament –vegeu els números 20 i 21 de Quaderns– i sens dubte fou un element molt positiu en l'esdevenir del poble en aquells anys de penúries de tota mena. Els partits que es jugaven al camp del Ribatell eren un espectacle que enardia els capafontins, a tots, petits i grans, que no estalviaven esforços i recolzaven amb entusiasme, en defensa de l'honor capafontí, la tasca dels jugadors. Eren temps en què les distraccions més aviat escassejaven, i el futbol significava molt per a la gent del poble. Però l'entusiasme que provocava no acabava aquí: l'equip era contractat per anar a jugar en diferents pobles de les rodalies. I com passa actualment, s'aprofitava l'avinentsa per donar-los-hi suport i de pas anar al ball postpartit. És la versió antiga dels actuals “supporters”, afeccionats que es desplacen allà on va el seu equip, només que a molta més distància i amb altres mitjans de transport...

La bassa del Mingo

Antigament banyar-se era considerat nociu per a la salut. Es deia que l'aigua dissipava. Amb tot, els nois del poble no feien cas d'aquesta mena de consells i d'amagat anaven al riu on trobaven els tolls del Molí i de la Manubra amb prou aigua i profunditat per a nedar. Durant molts anys només els joves tenien aquesta dèria.

La necessitat de tenir una piscina es féu patent quan, als anys 70 del segle passat, la passió per l'aigua anava des dels infants fins a les àvies. Hem de remarcar-ho perquè les dones tingueren dificultats per a incorporar-se als banys que es feien als tolls del riu; les dones només podien anar al riu per a rentar la roba, coses de l'antigor.

Quan, més endavant, ja tothom es banyava, aquests tolls caigueren en desús i les basses amb aigua neta i notable profunditat els van substituir i foren el precedent de la piscina.

D'entre totes les basses, la del Mingo fou la més popular; la foto ho demostra.

S'havia acabat la mala fama de l'aigua, i el bany no tan sols ja no dissipava sinó que els metges el recomanaven molt a causa dels seus bons efectes per a la salut.

Pàg. 17

Tractor espenat

Imatge impactant aquesta del tractor espenata l'era del Pobaia.

Accident que en altres llocs seria això, un accident, a Capafonts és un fet d'extrema raresa, tant, que esperem que mai més passi cosa semblant.

No penséssim però que els capafontins som gent amb tanta destresa a l'hora de conduir, que això dels accidents és cosa pràcticament desconeguda. Si de la conducció de tractors passem a la de motos i sobretot a la de cotxes, podem afirmar amb força coneixement de causa que, pel que fa als accidents, tenim una de les taxes més altes de les Muntanyes de Prades, o vés a saber si fins i tot de Catalunya. Segurament devem estar empatats amb la Febró, que en aquesta qüestió també destaquen. Només el tomb del Joanet ha vist sortir de la carretera uns quants vehicles per allà on no tocava. Sortosament podem assegurar que sempre han sigut els vehicles els que han rebut més, de manera que els danys dels conductors han estat de butxaca més que corporals.

D'aquesta singularitat no ens en sentim gens orgullosos.

Pàg. 18

La font del Foradet

Era un dels llocs més freqüentats per la gent que venia a Capafonts i que volia conèixer tots aquells indrets interessants de veure. La font del Foradet tenia l'encant de l'aigua, de la verdor i del recolliment. A la foto es pot veure el baci de fusta que servia per a passar l'aigua de la font que neix en un forat d'una roca a la banda dreta del barranc, fins a la part esquerra, on omplia una bassa. Aquest baci era la joguina més preuada per la canalla; podien posar les mans al corrent d'aigua, podien fer que sobreeixís formant una cortina, hi posaven molinets de jonc que el corrent feia rodar..., i tot sense que l'aigua s'acabés. Els més grans, al lloc de la font, hi trobaven el silenci i la frescor; un silenci que tenia enamorat el senyor Vergés que, quan feia estada al poble, diàriament anava a escriure i meditar al lloc. Podem dir sense

exagerar que eren un silenci i una verdor de molta qualitat, difícils de trobar en un altre lloc. Berenar un dia calorós d'agost a la font del Foradet era un plaer, i la gent hi tornava, i aquells dies que el poble era ple de forans, quasi sempre hi havia algú.

Avui a la font del Foradet no hi va ningú, tot i que la font continua rajant, que la frescor és la mateixa, que el silenci continua. No hi va ningú per dues raons: una, perquè arribar-hi comporta un risc, risc fàcil d'eliminar, i que no desapareix per deixadesa dels capafontins; l'altra, perquè l'aiguat de Sant Paulí es va emportar el baci, baci que ningú no ha tornat a posar al lloc on sempre havia estat.

Si hem parlat en aquest número de les empreses que hem fet els capafontins quan tot estava en contra, la deixadesa en no arreglar la font del Foradet parla del fet que potser hem anat a pitjor en alguna cosa, poques certament, però la font del Foradet n'és una.

Seria injust no dir que el grup de voluntaris que estan arreglant camins, fonts, passeres, indicadors..., i també l'ajuntament que té cura d'un munt de coses, totes ben fetes, mereixen l'admiració de tots els qui estimem les nostres coses, però també seria injust no remarcar que amb la font del Foradet estem fallant.

El riu d'en Seguer

Durant segles les dones de Capafonts anaren al riu d'en Seguer a rentar la roba. Val a dir que quan el riu del Barral baixava, el preferien per la qualitat de la seva aigua, que feia més net. També es rentava a les basses, però en general s'estimaven més els corrents del riu que mantenien l'aigua aclarida.

El lloc més freqüentat era el pont del riu d'en Seguer i els seus entorns, que és el més proper al poble.

De les peripècies de rentar la roba al riu ja n'hem parlat a QC.

A la foto –feta quan ja ningú no rentava al riu i abans que l'aiguat de sant Paulí modifiqués el lloc– hi surt la llera del riu, just després del pont, tal com havia estat sempre. Era en aquest punt, i a causa de l'abundància del fenàs que es feia servir com a coixí per als genolls, on les dones s'establien mentre s'hi cabia; quan era ple es passava a l'altra banda del pont.

Pàg. 19

Fent llenya

El subministrament energètic de les cases es feia des de sempre a base de llenya, i per alguns casos puntuals, amb carbó vegetal. El proveïment de llenya era una tasca necessària i important. Es tractava d'un producte que els propietaris de boscos comercialitzaven, no tan sols per als forns de pa, de calç o de guix, sinó també per a les llars de foc de moltes famílies que no tenien bosc ni cap parent que els permetés agafar-ne.

En aquesta foto del 1962 veiem un capafontí en plena activitat d'arreglar una càrrega de llenya. Aquesta imatge, habitual des de sempre en el món rural català, ens mostra l'animal amb el morralet, el bast i les escaletes on es carregaven els boscalls en quantitat com més abundosa millor. Una imatge més d'un món que

havia perdurat durant segles i al qual li quedaven pocs anys de vigència: aviat arribà el butà a les cases i la llenya com a combustible perdé importància paulatinament.

Neu

Actualment es parla molt del canvi de clima, és un tema de moda, on tothom hi diu la seva, i que té defensors i detractors. És habitual sentir que “abans nevava més que ara”, o que plovia més, o que els hiverns eren més crus. No volem entrar en aquesta polèmica, només volem assenyalar que en aquest tema hi ha molt de subjectivisme, que abans no existien els mitjans que hi ha actualment a l'abast de tothom per a combatre el fred, que ara el clima interior de les cases és ben diferent per tot un seguit de raons que tothom sap, i que la mateixa cosa podem dir del “clima personal”, perquè la roba d'ara és ben diferent de la que es portava temps enrere. Amb això no neguem que estigui canviant el clima, però els canvis són més subtils dels que podem apreciar a simple vista i són les evidències científiques les que ho confirmen. Perquè quan ens basem en la memòria climàtica, que és molt feble i sovint només queden registrats els esdeveniments extraordinaris, tenim un alt risc d'equivocar-nos.

Però fixem-nos en aquesta foto del 1962. Es veu un paisatge nevat, amb un gruix no massa considerable; més o menys igual com passa ara gairebé cada any. Les cingleres de Pena Roja, les parades del Pla d'en Cot –que per cert, arribaven bastant amunt– i l'Obac, apareixen blanques. I si ens fixem en el poble, podem veure com aquesta part era intacta, excepció feta de l'escola, que estava per acabar i encara no tenia pati. El demés, com sempre, no havia canviat: les parades del Davall Plaça, el Perxo, el corral de cal Roget, l'era del Pocurull en primer terme, ca l'Ermitanet... i el Llorenç de ca l'Agneta, ben abrigat, que havia sortit a xafar neu.

Pàg. 20

Ferrant la mula

A Capafonts hi havia ferrer i fuster. El primer va plegar abans de la guerra i el segon ja fa més de mig segle. Durant molts anys el Pep del Pere Fortet –que ferrava els animals– i els dos barbers foren els últims que exerciren oficis diferents de la pagesia. Sempre hi ha hagut bars i tendes de queviures, però els hem de considerar més un servei que un ofici menestralenc.

A la foto veiem el Pep ferrant una mula al carrer del Ribatell. Per als menuts això de posar sabates als animals sempre era un petit espectacle, de manera que mai no faltava algun curiós observant l'operació de ferrar una mula. El Pep, orgullós del seu treball, del treball ben fet, mai no defraudava i no estalviava detalls menuts fins que considerava que l'operació havia quedat ben feta. Quan desaparegué el conreu dels cereals ja no va fer falta llaurar per sembrar, segar per poder batre i tenir palla per donar a la mula, i mula per a llaurar. Pot semblar una bestiesa aquest raonament, però l'última justificació per a sembrar blat quan el seu conreu ja era ruïnós era la necessitat de tenir palla per a la mula. Sense mules, el Pep es va trobar

exercint un ofici que ja no tenia clients. Imatges com la que comentem tenen aquesta cosa de portar-nos a móns ja inexistents.

Pàg. 21

La màquina de batre

El conreu dels cereals era amb diferència el més important en l'agricultura de Capafonts, fins que l'arribada de la mecanització el va fer no rendible i es va haver d'abandonar. Això va passar cap allà a la dècada dels 70 del segle XX; feia set-cents anys que es conreaven a Capafonts i avui si es veu un camp de blat, és perquè l'han plantat els caçadors amb l'esperança que se'l mengin els conills o que hi faci cap un senglar i poder caçar-lo. Els pagesos es van resistir a abandonar el conreu dels cereals i van mecanitzar tot el que era possible les tasques per mantenir-lo, però finalment només hi ha blat plantat allà on poden treballar les màquines de segar i batre.

A la foto de l'any 1963 podem veure la màquina de batre que va comprar la cooperativa fundada per aquest propòsit i que mai no va escriure uns estatuts, ni un reglament, ni tan sols un paper on constessin les aportacions en metàl·lic de cada un del cooperativistes. El sùmmum de la mandra burocràtica es va manifestar quan van comprar l'era –que surt a la foto–i no la van escripturar. El dia que la cooperativa es va dissoldre van donar al poble les seves pertinences, però aquest bocí de terra avui no és de tots perquè no estava inscrit al registre de la propietat.

La foto és molt interessant perquè s'hi pot veure, a més de la màquina de batre i el tractor que la movia, una garbera, un munt de palla, un munt de paques, un carro buit, la màquina d'empacar i tots els treballadors que atenien el funcionament de la maquinària. Pels que havíem vist batre a l'era amb trills i diables, d'una manera molt semblant a com es devia fer set segles abans, veure un estri tecnològicament complex com la màquina de batre, que només va tenir una vigència de menys de vint anys, fa pensar en com les coses s'han accelerat i en la singularitat d'haver viscut una època de tants canvis; un tomb tan ràpid que no va donar temps ni a escripturar un terreny.

L'aviador de la bassa del Roquero

Com és ben sabut, Capafonts és ric en aigües, i el centenar llarg de fonts que existeixen a la vall en donen fe. L'aigua de les fonts ha estat aprofitada des de sempre per regar els horts, grans o petits, escampats arreu. Allà on hi havia una surgència, allà es feia un hort. I per tal d'emmagatzemar l'aigua i poder aprofitar-la millor, es feien basses, com a tot arreu, amb l'aviador corresponent. Alguns, com aquest que veiem a la foto, al barranc del Rebollar, són autèntiques obres d'art, amb el sistema per a regular el cabal perfectament protegit dins una cavitat. La porta no hi era per fer bonic, sinó per evitar que algú pogués aviar l'aigua; tot plegat ens indica l'alt valor del líquid. Aquesta petita obra mestra deu ser d'aproximadament el segle XIV i, per tant, una de les obres relacionades amb les terres de regadiu més antigues del poble.

Pàg. 22

Dia del gos a la Llòdriga

El costum d'anar a berenar i sopar el dia del gos a la Llòdriga, s'ha perdut des que les festes majors han tingut un calendari molt llarg i atapeït, cosa que ha desplaçat la centralitat dels dies 15, 16 i 17, que eren el primer dia de festa, el segon dia de festa, la festa del gos i prou. Avui, al dia 17, es pot celebrar el ball més lluït si s'escau en dissabte. Anar a la Llòdriga no forma part del programa oficial i el costum quasi s'ha perdut.

El dia del gos no hi faltava ningú a la Llòdriga, i a la foto podem veure tots el nois més jovenets fent gresca amb el Pere Mateu. Era l'any 1963, el Pere Mateu ja era molt gran i portava darrere seu una història increïble. La seva mare va morir quan ell i el seu germà eren jovenets, i el pare, que era molt desendregat i dropo, va propiciar que la casa fos un exemple de decadència familiar, que va culminar quan el Pere va morir sota l'escala de la casa ja mig enrunada, i havent patit una existència d'home desarrelat socialment, incapaç de mantenir un mínim nivell de dignitat com a persona; no era un home dolent, era un cas de decadència incontrolable.

La foto reflecteix molt bé el personatge: ell al mig de l'escena suportant l'escarni sense malícia dels joves i la canalla que l'envolten.

Abans de la guerra, el Pere va anar a l'escola republicana del poble junt amb l'Emili de cal Barberà; eren els alumnes més aplicats, els que millor escrivien el català, els que llegien millor; el Pere era un nen intel·ligent i va adquirir un nivell de cultura notable per aquella època. Tothom sabia que no tenia un pèl de tonto, però com que a ell fer-se el pallaso ja li anava bé, s'avenia a tot el que els altres li demanaven a canvi d'una copa de conyac o una cigarreta. La seva vida va ser així, no va tenir remei; mai no va treballar ni va tenir esma de superar-se. La gent del poble el considerava tal com era, però d'alguna manera se l'estimaven. Podien fer-li befa però si feia falta l'alimentaven.

Com a molts pobles, Capafonts va tenir el seu personatge extravagant, el seu àngel caigut. Avui quan la gent parla d'ell, sempre es recorda la seva superior categoria respecte als altres: per escriure correctament, per versificar improvisant, per la seva bonhomia i, és clar, també per la seva droperia.

La foto ha estat la culpable que expliquéssim la circumstància d'aquest personatge singular.

Pàg. 23

Les Sortasses

En el número 10 d'aquesta revista es qualificava la partida de les Sortasses com a "l'horta dels pobres" i es feien tot un seguit de consideracions, per exemple sobre l'estructura de parades i paradons, i la manera com es distribuïa l'aigua procedent de la Llòdriga per regar aquestes parades. Aquest darrer aspecte, la distribució de l'aigua, era tot un exemple d'organització, i és admirable com s'havien anat implantant sistemes per evitar que se'n perdés pel camí i alhora que arribés a tot arreu. I això amb poques basses –calia aprofitar tota la terra disponible, que

sempre era poca—, de manera que a la dificultat imposada pel terreny s’hi afegia la de d’haver de regar quan tocava el torn, a qualsevol hora del dia o de la nit.

Aquesta foto es féu el 1967; té, doncs, quasi cinquanta anys, i per als qui no coneixen la situació actual, direm que ja no es cultiva gairebé cap de les parades que aquí apareixen; és tot abandonat. Causes? Les mateixes que han deixat botjanes la majoria de les terres de la vall, agreujades aquí per la impossibilitat d’introduir maquinària en aquests bocins de terra, alguns de dimensions minúscules i de difícil accés, fins i tot a peu.

D’altra banda, aquesta imatge és un exponent més dels treballs que han hagut de fer els capafontins al llarg de la seva història per explotar l’escassa terra disponible en un terreny tan trencat. Aquí es disposava d’aigua, d’un cabal fiable, però la topografia era molt esquerpa. Calgué fer marges, alguns d’alçada considerable, que permetien disposar d’una feixa de terra, en molts casos excessivament estreta. Per exemple, el més alt que es veu a la foto té més superfície que la parada que sustenta. Més amunt de la cota on arribava l’aigua, els cultius continuaven, però de secà, amb ametllers i alguna vinya, i tot sota l’atenta vigilància de Pena Roja i el Colomer, que semblen voler despenjar-se sobre les fondalades.

Aquesta manera d’aprofitar el terreny es repeteix en tot el terme, on apareixen marges i petits bocins de terra, unes vegades de regadiu —allà on hi ha una font— i altres, de secà: a Terrascona, a les Cadenetes, als Horts del Vermell, al Toll, etc. etc. Certament, els nostres avantpassats no ho tingueren fàcil per a treure profit de la terra.

Ametllers florits

Diu una llegenda que un califa de Córdoba, tal vegada Abderramán III, féu plantar milers d’ametllers a les terres que baixen des del palau de Medina Azahara fins a la ciutat, per tal que, en florir, la coberta blanca dels arbres fes oblidar a la reina l’enyorança de la neu de les terres del nord on havia nascut. Quelcom semblant es pot dir de la vall de Capafonts temps enllà, des de fa qui sap quants anys, potser més d’un segle. Els ametllers cobrien gran part de les terres de sembradura, ja que era un arbre poc exigent pel que fa als adobs i l’aigua, i no perjudicava als sembrats. És part dels records d’infantesa dels que ja no són joves i parlen amb nostàlgia de l’aspecte dels voltants de Capafonts en els mesos de gener o febrer, quan la natura encara dorm i aquests arbres comencen el seu cicle anual. Certament devia ser un espectacle contemplar aquesta vall florida, envoltada dels mil matisos del verd dels boscos. Si fos ara, tal vegada fins i tot vindrien turistes per contemplar aquesta meravella, com fan molts per veure la florida dels cirerers a les terres extremenyas. La qualitat estètica de la vall de Capafonts és excepcional, però els ametllers florits hi afegien durant uns dies l’exuberància del blanc.

Els ametllers foren introduïts a Capafonts probablement a començament del segle vint, i cap a mitjan segle foren substituïts de manera progressiva pels avellaners, com es pot comprovar a la foto de l’any 1968, on la part baixa de les Planes ja es va cobrint d’aquestes noves plantacions. La cerca d’una més alta rendibilitat de la

terra impulsa els pagesos a canviar els cultius, en una dinàmica que no ha canviat al llarg dels segles. Els avellaners rendeixen més i no els afecten les glaçades, i això és el que importa, però des d'un punt de vista estètic, almenys durant una part de l'any, la vall ha perdut qualitat amb la pràctica desaparició d'aquest arbre humil i soferit.

Pàg. 24

Les Tosques

Durant el segle XX es van perdre algunes coses valuoses d'allò que podríem anomenar patrimoni de Capafonts. En aquesta revista ja hem parlat del cas de la Font Vella i a la foto tenim el lloc de les Tosques tal com era abans de la destrucció per part d'algun organisme relacionat amb el medi ambient, que va construir-hi un dic de contenció per recollir els sediments que arrastrava el riu; amb tot, potser la pèrdua més gran fou la crema de l'església i sobretot de l'arxiu parroquial on es conservaven documents des que va arribar el primer capellà al poble; si més no, això era el que deia la gent, que allí hi havia els papers que recollien tots els testaments, censos, plets... i vés a saber què més.

A la foto podem veure la roca de les Tosques tal com era l'any 1966.

De la roca tova d'aquest lloc se serraven peces de diferent gruix que servien per a fer envans. A les cases velles del poble n'hi ha per tot arreu, i a la foto es pot veure com darrere de les dues noies hi ha els senyals d'un lloc on es va practicar l'extracció d'aquestes peces sòlides però lleugeres, panots de tosca artesans.

L'aprofitament de la roca tenia una singularitat: als peus de les noies es pot identificar un forat, el Pouet, que servia de bassot per a regar unes parades de la partida de les Sortasses que eren allà mateix; era un bassot molt profund i poc ample, que tenia un aviador i que quasi sempre estava ple. Quan el jovent volíem fer una demostració de valentia amb un acte molt arriscat, ens banyàvem dins d'aquest bassot, tal com molts capafontins i forans fan avui una mica més amunt al toll dit de les Tosques; el risc era i és agafar un refredat a ple estiu.

Les Tosques i el Molinet del Vicent eren els dos únics llocs que la gent del poble anava a veure quan el riu havia crescut; el Molinet sortosament està intacte i quan surt encara rep visites. Ara també es va a les Tosques per veure l'aigua com salta per sobre de la paret del dic, que per sort s'està cobrint de tosca i ja té un aspecte bastant adient al lloc; en pocs anys potser ningú no enyorarà la roca original, perquè l'aigua continua sent un espectacle, però veient la fotografia ja es comprèn que la bellesa de la roca pot tardar segles a recuperar-se fins que la tosca hagi refet de nou el pendent pel qual baixava l'aigua.

Fa angúnia veure com avui els neoecològistes no deixen tallar un cirerer bord al costat del pont del Miquelet, raonant que allò és un bosc de ribera que no es pot tocar; d'aquesta manera dificulten millorar la visibilitat, molt necessària per als qui condueixen per aquell tomb tan tancat, perquè així no és possible eixamplar el pont; i fa doblement angúnia pensar que la roca de les Tosques es va destruir per fer un dic que havia de contenir les roques que arrastrava el corrent del riu a fi

d'evitar la pèrdua de capacitat de l'embassament de la Riba –una obra que, com sap tothom, mai no es farà– i també que el port de Tarragona quedés sense calat. L'aiguat de Sant Paulí va arrossegar en un segon tres vegades més materials que totes les sorres i roques que avui retenen la mitja dotzena de dics que es van construir aquells anys. Un absurd, una insensibilitat, una vergonya per l'enginyer que va fer el projecte. Una desgràcia per al poble, a qui com és lògic ningú no va demanar la seva opinió.

Pàg. 25

El mas de Fortet

Ja hem explicat a QC la singularitat de Capafonts respecte dels pobles veïns pel fet de no tenir poblament escampat en masos. El mas de Fortet, n'és l'excepció.

De fet, els de cal Fortet només havien viscut tot l'any al mas durant èpoques de curta durada. La tradició familiar diu que era una casa molt antiga al carrer Major, avui cal Poma, i que des de sempre havien viscut al mas durant l'estiu quan la feina era molta.

No parlarem de la història del mas sinó del que ens suggereix la fotografia de l'any 1963.

El mas de Fortet –que avui es patrimoni de l'escola Garbí de Barcelona i que acull els seus alumnes quan surten de colònies i també els d'altres escoles que vénen a Capafonts a passar uns dies al voltant de la natura– és un exemple típic dels masos de les muntanyes de Prades. La seva estructura actual es va fer cap al 1890. El mas està construït per ser una explotació agrícola autosuficient. Aquells anys, Capafonts quedava lluny dels pobles on hi havia de tot, i per tant era més convenient fer-ho tot a casa que esmerçar moltes hores de camí per anar-ho a buscar. La planta del mas té la forma d'un rectangle obert per la part est, de manera que hi ha una mena de plaça per aquest cantó. En aquesta plaça hi ha totes les portes d'entrada al mas, disposició que permet controlar fàcilment qui entra i qui surt. El mas tenia estables per a les mules, corrals per a ovelles, conills, gallines, porcs i ànecs. A la part de darrere, l'era de batre, i al costat, una pallissa molt gran; també unes estances a la part alta per a guardar farratges. A la part sud, uns terrats coberts per assecar els fruits, i al costat, una sala de graners. També, un cup per al vi i una cisterna per a l'aigua de pluja; el celler, un salador, una estança per a les gerres d'oli i, com és lògic, una aigüera, un menjador, un foc, un forn de pa, una sala gran i, al seu voltant, totes les habitacions per a dormir. També un molí d'oli que, a més, servia per a premsar la brisa, i al mateix molí, un alambí per a destil·lar orlandes. En front de la porta d'entrada, un cobert per al carro i estris del camp, i una bassa que servia per a rentar la roba i regar l'hort. Al costat de la bassa, uns basis per a abeurar el bestiar i l'aviram. Al costat de l'hort, un cobert per als fems, un dipòsit per a les aigües negres i basses de calç. Ja fora del mas i a la vora del bosc, un forn teuler. Escampades pel bosc, algunes places carboneres i forns de calç. A la vora del forn teuler hi ha la font que omplia una bassa coberta i, d'aquesta, l'aigua arribava fins a la bassa del mas mitjançant canonades de terrissa que, a principis

del segle XX, foren substituïdes per una canonada de plom que rajava a la bassa i a l'aigüera del mas.

La vida als masos era una forma de pagesia que ha desaparegut de les muntanyes de Prades. Sortosament avui hi ha joves, que anomenem neorurals, que d'una manera incipient tornen a instal·lar-se als masos abandonats on troben feina i casa pròpia.

Land Rover amb garbes

És curiosa aquesta fotografia que ens mostra un vehicle dissenyat per a tota mena d'usos, sobretot per a terrenys difícils de transitar, carregat de garbes, tasca que els enginyers que el van crear no devien imaginar, ni de lluny. La imatge també ens suggereix un contrast de modernitat davant del mas, edificat –com hem explicat en l'epígraf anterior– en una època en què l'activitat agrícola era molt diferent.

Traginar garbes en un jeep era molt ràpid, però de poc va servir quan raons més poderoses van aconsellar deixar de conrear cereals.

De fet, al cap de molts pocs anys el mas acollia escolars que no anaven a fer de pagès sinó a conèixer el món rural. La imatge del vehicle fent una feina de pagès ens fa pensar que va ser el nexa entre l'edat antiga i l'actual.

Pàg. 26

Tractor a la Plana

El tractor que veiem a la foto fou el primer del poble. Per tot arreu, els pagesos feia anys que tenien tractors, però a Capafonts deien que no eren gaire útils perquè no servien per a llaurar les vores ni les parades petites, i tenien raó; res com una mula per a llaurar un paradó de les Sortasses. El que oblidava la bona gent de Capafonts en fer aquesta consideració era que els que no servien eren els paradons de les Sortasses. És curiós que dels paradons i dels petits bocins de terra se'n diguessin reganxons, paraula despectiva que volia significar un lloc tan petit que no mereixia la pena de ser conreat, la qual cosa vol dir que per damunt del bon raonament s'imposava la tossuderia de no entrar a la modernitat amb els tractors.

De tractors n'hi va haver a totes les cases que conreaven terres, però avui estan a un pas de desaparèixer, perquè ja gairebé no queden pagesos. Curiosament, o no tant, un dels últims pagesos de Capafonts que conrea les terres és el Joan Llarg, el mateix que l'any 1963 estrenava el tractor llaurant la Plana de Baix tal com podem veure a la foto.

Amb el suport de:

Diputació Tarragona

Generalitat de Catalunya
**Departament
de la Presidència**